

Katse naisten elämään: biografisesta menetelmästä historiantutkimuksessa

Arvio teoksesta Leskelä-Kärki, Maarit. *Toisten elämä. Kirjoituksia elämäkerroista*. Vantaa: Avain. 2017. 272 s. ISBN 978-952-304-124-0.

Sofia Kotilainen

Ulkopuolisen silmin

Dosentti Maarit Leskelä-Kärki tarkastelee teoksessaan *Toisten elämä. Kirjoituksia elämäkerroista*, miten ja miksi elämäkertoja kirjoitetaan. Hän viittaa johdannossa Mirkka Rekolan runossaan käyttämään vertauskuvaan: ”kuva silmissä; sillä tavalla olette täällä” (s. 7). Leskelä-Kärjen kuvaamasta tavasta katsoa ihmistä ja hänen elämänsä historiaansa tallentaakseen sen tulee väistämättä mieleen Kari Hotakaisen johdanto Kimi Räikkösen elämäkertaan (2018). Hotakainen toteaa kirjoittaneensa kirjansa ulkopuolisen silmin ja lisää: ”Muita silmiä ei taida olla olemassakaan.”

Niin kutsuttu elämäkerrallinen käänne voimistui yhteiskuntatieteissä 1980- ja 1990-luvulta lähtien, ja pian myös kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksessa sekä muissa humanistisissa tieteissä. Myös suomalaisessa historiantutkimuksessa (oma)elämäkerrat, mikrohistoria, gender-näkökulma ja arjen historia kokemuksineen ja tunteineen alkoivat samoihin aikoihin kiinnostaa tutkijoita uudella tavalla. Historiantutkimuksessa on kuitenkin vasta aivan viime vuosina elämäkerrallisen käänteen myötä innostuttu aiempaa enemmän biografisista menetelmistä, minkä vuoksi tarvitaan niitä koskevaa ajankohtaista kirjallisuutta.

Elämäkerrallinen kirjoittaminen ja historiallinen biografia ovat ikivanhoja historiantutkimuksen lajityyppejä, mutta uudenlainen, omaelämäkerrallisuuteen ja laajempaan elämäntarinallisuuteen pohjautuva monitieteinen tutkimus, joka myös ajaa erilaisten vähemmistöidentiteettien ja marginaalien politiikkaa (life-writing) on vallannut alaa perinteiseltä historiantutkimukselliselta biografialta ja saanut samalla osakseen kritiikkiä. Lukijan kannalta olisi ollut kiinnostavaa, mikäli Leskelä-Kärki määritteli tarkemmin oman tutkijanpositionsa näiden ääripäiden välillä. Erityisesti naiselämäkertojen esille nostaminen murtaa tässä teoksessa osaltaan pitkää miesbiografioiden perinnettä. Leskelä-Kärki tyytyy kuitenkin kirjan johdannossa

toteamaan, ettei pyri teoksessaan kaikenkattavuuteen tai tieteelliseen perinpohjaisuuteen, vaan pikemminkin keskustelunavaukseen. Hänen valitsemansa aineisto on pääasiassa suomalaista, vaikka teemat sinänsä ovatkin osa laajempaa kansainvälistä keskustelua.

Elämäkerralliseen historian tutkimukseen erikoistunut Leskelä-Kärki toteaa elämäkertoissa olevan kyse ennen muuta siitä, millainen kuva meistä toisen silmissä tai jostakusta henkilöstä toisen silmin nähtynä muotoutuu. Ihmisellä on synnynnäinen tarve kertoa elämästä ja myös saada oma elämänsä kerrotuksi muille (s. 17). Aivan samoin kuin henkilönnimi säilyttää mielissämme symbolinomaisesti muiston jostakusta (kenties jo edesmenneestä) henkilöstä, hänestä kertova elämäkerta tai muistitieto tiivistää tietoisuutemme sen, miten joku henkilö halutaan muistaa, sen tavan, jolla hän on leimallisesti ollut olemassa suhteessa paitsi itseensä myös toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Näin elämäkerran kirjoittaja käyttää myös valtaansa suhteessa tutkimuksen kohteeseen toimiessaan välittäjänä ja tulkitsijana kertomuksen kohteena olevan henkilön ja lukijoiden välillä. Leskelä-Kärki määrittelee teoksensa tehtäväksi osallistua keskusteluun biografisen historian tutkimuksen nykyhetkisestä suunnasta, tehtävästä ja tavoitteista, etenkin kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Erityistä huomiota hän kiinnittää elämäkerrallisen käänteen vaikutuksiin historiallisen biografian lajityypin muovautumisessa sekä naiskirjoittajien ja -toimijoiden osuuteen elämäkertakirjoittamisessa.

Naiselämäkerrat etusijalla

Leskelä-Kärki tutki kirjoittamisen kulttuurihistoriaa ja naiselämäkertoja jo väitöskirjassaan *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä* (2006). Vaikka *Toisten elämät* pohjautuu osittain useisiin aiempiin samaa aihepiiriä tarkasteleviin teksteihin (joko väitöskirjan lukuihin tai muihin aiemmin julkaistuihin artikkeleihin), ne on onnistuttu hyvin nivomaan yhtenäiseksi teokseksi. Leskelä-Kärki palaa teoksessaan henkilöihin, joita on tutkinut jo aiemmin runsaasti paitsi väitöskirjassaan myös sen jälkeisessä tutkimuksessa. Krohnin sisarusten elämässä riittää runsaasti ammennettavaa elämäkertatutkimukselle, mistä osoituksena niin ikään vuonna 2017 ilmestynyt Silja Vuorikurun kirjailijaelämäkerta *Aino Kallas. Maailman sydämessä*. Leskelä-Kärki onkin omimmillaan tarkastellessaan kirjoittavien naisten elämäkertoja ja näiden yhteisöllisyyttä.

Muita keskeisiä kirjoittavien naisten joukkoon kuuluvia henkilöitä ovat teoksessa esimerkiksi Tyyni Tuulio ja Helena Westermarck. Samaan kirjoittavien ja etenkin historian tutkijoina toimineiden naisten maailmaan pureutui jo edellisvuosikymmenellä teos *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*, johon myös Leskelä-Kärki teoksessaan viittaa. Tieteellisen tutkimuksen ohella Leskelä-Kärki tarkastelee fiktiivisiä (nais)elämäkertoja niin romaanien, elokuvien kuin myös muiden taiteenlajien muodossa. Voikin havaita, että teoksen otsikossa mainitut toiset kuvaavat paitsi elämäkerran kohteena olevaa ”toista” ja toiseutta vastakohtana tutkijan ”itselle”, vertauskuvallisesti myös juuri ”toista sukupuolta” eli naiseutta yleensä elämäkertatutkimukselle vieraammaksi jääneenä elämäkulkuna.

Teoksen kuvitus koostuu pääasiassa elämäkertatutkimuksen kohteena olevista naisista. Kirjan ulkoasu on tyylikäs. Kannessa on kaunis seepiaan sävytetty valokuva vakavasta Mary Pickfordista kirjoittamassa mustekynällä paperiarkille. Pickford opittiin elokuviensa myötä tuntemaan aina lempeästi hymyilevänä tyttönä, mutta rooliensa taustalla hän oli piinkova liikenainen, joka työskenteli sittemmin elokuvien tuottajana, ja yksi United Artists -elokuvayhtiön perustajista ja sen varatoimitusjohtaja. Kansikuva ikään kuin symboloi Leskelä-Kärjen tavoitetta tuoda kirjassaan esille yhteiskunnallisesti merkittäviä naisia, jotka uskalsivat poiketa aikansa yleisestä naiskuvasta. Vielä tiiviimmin kansikuva olisi kytkeytynyt teemaan, mikäli kirjoittaja olisi myös kirjan tekstissä perustellut, miksi juuri Pickford on valittu teoksen kanteen, vaikka pääosa kirjan elämäkerrallisista esimerkeistä tarkasteleekin suomalaisia naisia.

Toisaalta voisi ajatella, että teos yksipuolistaa elämäkertagenren keskittyessään vain naisiin, mutta koska mieselämäkerrat yhä edelleen dominoivat tietokirjakenttää, tämä ei välttämättä ole yksipuolistava vaan pikemminkin kirjallisuutta moninaistava tekijä. Esimerkiksi elokuun 2018 Suomen 20 myydyimmän tietokirjan joukkoon olivat päässeet edellä mainitun Räikkösen, Antti Tuiskun ja Aki Hintsan elämäkerran lisäksi kaksi Sauli Niinistöä kertovaa uutuusteosta sekä Räikkösen elämäkerran ruotsinno. [1] Myös Leskelä-Kärki mainitsee teoksessaan, kuinka (suur)mieselämäkerrat edelleen dominoivat tietokirjallisuuden kenttää, ja tässä mielessä hänen valitsemansa lähestymistapa vähemmän tunnettujen naiselämäkertojen esille tuomiseen on virkistävä.

Johdannon synnyttämän vahvan määritelmällisen latauksen perusteella lukija kuitenkin jää odottamaan enemmän Leskelä-Kärjen omin sanoin tekemää menetelmällistä erittelyä sen suhteen, mitä uutta hänen pohdintansa voi tuoda biografisen tutkimuksen käytännön toteutukseen, vaikka kyseessä onkin yleinen tietoteos. Ehkä joidenkin menetelmällisten työvälineiden tarkempi esittely tai konkreettisempi kuvaus siitä, miten nykystorian tutkija elämäkerrallista metodologiaa käytännössä hyödyntää olisi vielä avannut lukijalle enemmän, kuinka suuresta paradigmanmuutoksesta elämäkerrallisessa käänteessä, jota tekijä itsekkin edustaa tutkijana, oikeastaan on kyse. Myös vertailu kansainvälisen tutkimuksen ajankohtaisiin teemoihin tältä osin olisi voinut syventää tarkastelua, joka uhkaa paikoin jäädä enemmän elämäkertatutkimuksen historiallisten vaiheiden katselmukseksi kuin varsinaisesti tekijän omaksi päätelmäksi menetelmien konkreettisesta käytöstä. Esimerkiksi gender-historian näkökulmasta tehdyt vertailut siitä, miten vaikkapa mies- ja naiselämäkertoissa hyödynnetyt menetelmät mahdollisesti eroavat toisistaan ja miksi, olisivat voineet tuottaa tekstiin enemmän tieteenteoreettista ulottuvuutta. Toisaalta on huomioitava, että Leskelä-Kärki mainitsee johdannossa kirjoittaneensa teosta muillekin kuin akateemiselle yleisölle ja halunneensa itse kirjoittaa toisin kuin aiemmin, ”astua uusille kirjoittamisen kentille” (s. 29).

Tiiviisti dialogissa

Jos omaelämäkerta on ehkä enemmän monologia, on Leskelä-Kärjen mukaan elämäkerran kirjoittaminen nimenomaan dialogia. Tässä keskustelussa elämäkerran kohde on kuitenkin aina alisteisessa asemassa kirjoittajan näkemyksiin nähden.

Elämäkerta on aina tulkintaa toisesta, täydellisen totuuden sijasta totuudellisuuden tavoittelua, jossa kirjoittajalla on paljon ratkaisuvallaa (esim. s. 226–228).

Leskelä-Kärjen mukaan elämäkerran kirjoittaminen edellyttää kirjoittajalta tietynlaista etäännyttämistä ja sulautumisen prosessia suhteessa kohteeseensa. Hän toteaa elämäkerran olevan joka tapauksessa laji, joka pakottaa tutkijan reagoimaan omalla läsnäolollaan. Mielenkiintoinen yksityiskohta siitä, miten kirjoittajan ja kohteen läheinen suhde vaikuttaa lopputulokseen hänen teoksessaan on, kuinka kirjailijanaiset ovat onnistuneet elämäkerran kirjoittamisessa aviopuolisoistaan. Leskelä-Kärjen mukaan elämäkerran kirjoittaminen on aina myös omaelämäkerrallista kirjoittamista, kun toista kuvattaessa kirjoitetaan myös omasta itsestä. Lisäksi hän painottaa elämäkerran kirjoittamisessa korostuvaa vastuullisuutta ja kohteena olevan ihmisen kunnioittamista. Leskelä-Kärki toteaa elämäkerran olevan joka tapauksessa genre, joka pakottaa tutkijan reagoimaan omalla läsnäolollaan. Hän näkee, että tutkijan on aina vähintään tiedostamattomasti pohdittava itseään osana tutkimusta, mutta pitää aina parempana, mikäli tämä tapahtuu tietoisesti (s. 235).

Lukija jää kuitenkin kaipaamaan vielä hieman kriittisempää synteesiä siitä, miten teoksessa esille tuotuihin teoreettisiin tai metodologisiin kysymyksiin voisi vastata, ja ylipäänsä vahvemmin Leskelä-Kärjen omaa pohdiskelua tai pidemmälle vietyä analyysiä teoreettisen kehyksen pohjalta. Leimallista kirjalle onkin se, että se pikemminkin esittelee erilaisia käsitteellisiä näkökulmia kuin pohtii ratkaisuja ja tarjoaa ”lopullisia vastauksia” aiheesta. Toivottavasti kirjoittaja jatkaa tätä pohdiskelua vahvemmin omalla äänellään vielä tulevilla tieteellisissä töissään.

Leskelä-Kärjen teos tiivistää onnistuneesti yhteen elämäkertatutkimuksen ajankohtaisia keskusteluita niin tekijän oman tutkimuksen pohjalta kuin toisiin alan tutkijoihin viitaten, tältäkin osin siis dialogissa. Tekijä nivoo sujuvalla tavalla osaksi tekstiään lainauksia toisten ajattelijoiden ja tutkijoiden pohdinnasta, ja tätä kautta toteuttaa itse äärimmäisen hyvin edellytystä vuoropuhelusta heidän välillään ja osallistumisesta keskusteluun biografisen historian tutkimuksen nykytilasta. Kirja käy läpi elämäkertatutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja alkaen elämäkerrallisen kirjoittamisen eri genreistä ja tarkastelee aihepiiriä erityisesti sukupuoli- ja kulttuurihistorian näkökulmasta. Yleistajuiseksi tarkoitettu tietoteos toimii runsaiden viittaustensa vuoksi yhtä hyvin myös aihepiirin perusteita avaavana oppaana yliopisto-opiskelijalle sekä ajatuksia herättävänä keskustelukumppanina kokeneemmalle tutkijalle.

FT, perhehistorian dosentti Sofia Kotilainen, Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos. Tutkimustyössään Kotilainen on erikoistunut nimeämiskäytäntöjen, luku- ja kirjoitustaidon sekä kasvatuksen ja koulutuksen historiaan.

Viitteet

[1] *Mitä Suomi lukee?* Kirjakauppaliitto, <https://kirjakauppaliitto.fi/kirja-ala-suomessa/mita-suomi-lukee/> [Haettu elokuu 2018].

Kirjallisuus

Hotakainen, Kari. 2018. *Tuntematon Kimi Räikkönen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Katainen, Elina et al. 2005. *Oma pöytä. Naiset historiankirjoittajina Suomessa*. Historiallisia tutkimuksia 221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Leskelä-Kärki, Maarit. 2006. *Kirjoittaen maailmassa. Krohnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1085. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Vuorikuru, Silja. 2017. *Aino Kallas. Maailman sydämessä*. Kirjokansi 138. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.